

Pankkikriisin opetukset pankkien valvonnalle – kommentti Vihriälälle*

JOUKO YLÄ-LIEDENPOHJA

Vihriälä kirjaa alustuksessaan useimmat pankkikriisin kirvoittamat hiljaa tai julkilausutut ajatukset. Akateemisesta perspektiivista katsottuna hänen näkökulmansa ja ajattelutapansa on varovainen. Hän heittää erilaisia ajatuksia ja käyttää vesittäviä sanoja kuten "saattaa". Siksi monien asioiden osalta on vaikea päästä selville, mikä hänen argumentointinsa lopullinen logiikka on ja mistä olettamuksista esitetty johdopäätös seuraa. Tämä luo vaikutelman, että hän ei sano kovin paljoa pankkikriisin opetuksesta pankkien valvonnalle ja säätelylle eikä erityisesti käytettävien keinojen järeydestä.

Talletukset riskisijoituksiksi

Keskuspankkilaiseksi hän kuitenkin sanoo yhdestä asiasta varsin selkeästi: Olisi luotava yleisön keskuudessa sellaiset odotukset, että tallettajat voisivat menettää osan sijoituksistaan. Siis ei ainoastaan pankkien konkurssit ja selvitystilat tulisi tehdä käytännössä (laissahan ne ovat) mahdollisiksi, vaan myös talletusten sataprosenttisesta suojasta näissä yhteyksissä olisi voitava luopua.

* Kommenttipuheenvuoro Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä 4.11.1993.

Tällainen muutos edustaisi varsin radikaalia suunnanmuutosta siihen ilmapiiriin, jossa pankkeja on pönkitetty. Erityisesti Vihriälää näyttää harmittavan meneillä oleva säästökassatalletusten takaamisen yhteydessä menetetty mahdollisuus viestiä valtion taholta uskottavaa suunnanmuutosta.

Suunnan muutos olisi tuiki tarpeellinen. Talletuspääomien osamenettäminen edustaisi osavakuuttamisen periaatteiden soveltamista talletusvakuutukseen. Sehän on kaiken vakuutustoiminnan keino eettisen onnenkaupan (moral hazard) käyttäytymisylykkeiden pitämiseksi kurissa – ja pankkikriisin kahdesta tärkeimmästä syystä toinen on juuri nykyisen talletusvakuutusjärjestelmämme synnyttämät eettisen onnenkaupan ongelmat.

Olen joulukuussa 1993 ilmestyvässä kansantaloustieteen johdantokirjan *Taloustiede tänään* pankkikriisiä koskettelevassa luvussa käsitellyt laajasti talletusvakuutuksen synnyttämiä eettisen onnen kaupan ongelmia sekä perustellut, miksi järjestelmämme remontti osavakuuttamisen suuntaan olisi kansantalouden kannalta mitä haluttavinta. Osavakuuttamisen lisäksi vaaditaan myös talletusvakuutusmaksujen nostamista tasolle, jotta odotettavissa olevat vahingot voitaisiin kattaa talletusvakuutuksen kerää-

mistä varoista eikä veronmaksajilta.

Järeämmät valvontakeinot

Vihriälä ei siis lähemmin puutu pankkivalvonnan keinojen järeyteen. Yksityiskohtia paljastamatta Vihriälä olisi voinut valottaa huomattavasti enemmän Suomen Pankin tämän päivän ajatusmaailmaa ja tilanneanalyysia tältä osin. Vai onko esitelmä tulkittavissa niin, että Suomen Pankilla ei ole mitään strategista suunnitelmaa pankkivalvonnan terävöittämiseksi? Onhan uskottavaa, että säästöpankkikriisin ratkaisu poikii tulevaisuudessa uusia, maakunnallisia pankkeja.

Sekä kotoinen että USA:n pankkikriisi ovat selvästi osoittaneet, että valvova viranomaisen havaitsee ongelmat yleensä, sanoisin aina, liian myöhään. Yksi syy lienee se, että viranomaisen on vaikea tunnustaa epäonnistuneensa omista aikaisemmissa, pankin tilaa koskevissa arvioinneissaan tai vain muuttaa niitä. Pankin johdolla on monia keinoja pitkittää ongelmien esiintuloa kuten *Taloustiede tänään* analysoi. Kun ongelmat ilmenevät, ne ilmenevät korkoa korolle kasvaneina – ja silloinkin niistä näkyy vain jäävuoren huippu. Siksi ensimmäisen viranomaistoimenpiteen on oltava sen verran kova, että pankin johto ja omistajat ravistetaan hereille. Pankin toimiluvan kaventaminen ja rajoittaminen joko määräajaksi tai pysyvästi pitäisi olla nähdäkseni aina ensimmäisten käytettävissä olevien keinojen joukossa.

Tarvittaessa on voitava panna koko pankki kiinni, jos ongelmat niiden ilmetessä ovat jo niin suuret, että toimiakseen pankki tarvitsee entisiin omiin pääomiin verrattuna huomattavaa veronmaksajien pääomasijoitusta. Silloin uudelleen pääomituksen asemesta paras keino olisi huutokaupata (avoin tarjouskilpailu) heti pankin hyvät ja huonot osat eniten tarjoaville. Realisoinnin raja voisi olla se, kun veronmaksajasta tulisi enemmistöomistaja pääomittajansa pankin markkina-arvoihin perustuva (eikä siis kirjanpidon) tase uudestaan BIS-rajaa

saakka.

Suomen Säästöpankin taru osoittaa, että ongelmien amputointi ei auta perussairauteen, vaan sellainen perusstrategia vie kokonaan terveetkin osat. Realisoinnin lykkääminen vain lisää veronmaksajien kokonaislaskua. Huutokaupassa valtion itsensä ei kannata suoraan ostaa mitään muuta kuin jo toimivien pankkialan agenttiansa (PSP) hyväksi havaitsemaa tavaraa; valtion ei kannata opetella pankkitoimintaa. Ongelmapankin nopea myynti on keino estää jatkuvan pankkituen synnyttämiä eettisen onnenkaupan lisäylykkeitä, vaikka toimenpiteenä sekään ei sinänsä ole niistä kokonaan vapaa.

Kolmas yleinen pankkivalvonnan terävöittämisalue on siirtä "legalistisesti oikeasta valvonnasta taloudellisesti oikeaan valvontaan". Sortovuosien passiivisen vastarinnan perintönä yhteiskunnassamme on se harhakuva, että tekemällä asiat lakien mukaan toimimme oikein. Lain hengen pitäisi täytyä eikä lain kirjaimen. Kun olosuhteet muuttuvat nopeasti, kuten kaikkialla maailmassa muuttuivat rahamarkkinoiden vapautumisen myötä, lain kirjain laahaa paljon jäljessä. Siksi lain hengen täyttäminen pitäisi olla ensisijainen viranomaisten toiminnan ohjenuora. Pankkivalvonnassa se merkitsee taloudellisten käyttäytymisen ylykkeitä jatkuvaa analysointia olosuhteiden muuttuessa ja pankkivalvonnan keinojen nopeaa sopeuttamista uusien ylykkeitä mukaisiksi.

Ongelma-alueeseen liittyy myös pankkien ja paikallispoliittisen "mafian" kytkentöjen rajoittaminen. Laillisesti on helppo "jäävätä" itsensä, vaikka olisi asiassa todellinen päätöksentekijä. Pankin liiketoiminnan kehittyessä huonosti tällainen poliittis-taloudellinen kompleksiksi on taipuvainen ottamaan mieluummin yhä suurempia riskejä kuin luopumaan Vihriälän mainitsemista "läänityksistä".

Sama koskee pankinjohtajien omien taloudellisten etujen, mukaanlukien heidän omien yhtiöidensä, ja pankin etujen ristiriidan sovittamista. Johtajien omaisuus pitäisi panna sokkohoitoon (blind trust) kuten USA:ssa kaikkien

ministereiden omaisuudelle tehdään. Siis omaisuuden hoitaja tietäisi vain numeron, mutta ei numeron takaa paljastuvaa henkilöä tai yhtiötä. Pankinjohtajien ja päätöksentekojäsentien näkyvän omaisuuden (kiinteistöt, omat asunnot) myynnit ja ostot pitäisi julkistaa aina.

Pankkikriisin toinen syy

Lopuksi en malta olla puuttumatta Vihriälän luetteloon pankkikriisin syistä. Hänhän toistaa erityisesti eräitä Suomen Pankin suunnalla suosittuja lausumia. Yksi on maininta velkaantumisen kannustimista pankkikriisin ilmeisenä syynä. Tämä vaatisi lisäargumentointia, jotta lukija pääsisi perille ajattelun loogisista syy- ja seuraussuhteista. Mitkään tosiasiat tai velkarahoitteisten projektien efektiivisiä rajaveroasteita koskevat laskelmat eivät osoita velkaantumisen kiihokkeiden 1980-luvun loppupuolella lisääntyneen. Päinvastoin ne vähenivät. Siis velkarahoitteisten investointiprojektien marginaaliveroasteet nousivat. Lisäkö yleinen tietoisuus velkarahoitukseen verokiihokkeiden tule-

vasta hitaasta vähentymisestä velannottoa 1980-luvun lopulla? Oma analyysini (*Taloustiede tänään*) etenee näillä linjoilla, mutta se on hyvin erilainen Suomen Pankista annettuun viralliseen mielikuvaan verrattuna.

Vihriälä toteaa myös, että vain tavattoman kireä finanssi- ja rahapolitiikka olisi voinut estää velkarahoitukseen perustuneen ylikuumentamisen ja pankkikriisin. Kun katselen Bank of Finland Bulletinista luotonannon ja rahamäärän mittareiden hurjia kasvuvauhteja vuoden 1982 devalvaation jälkeen suhteessa BKT:n kasvuun, ei voi päätyä muuhun tulokseen kuin, että liiallinen luottoekspansio on pankkikriisin toinen perussy.

Keskuspankin tehtävä on varjella valuuttansa arvoa huolehtimalla, että rahamäärän kasvu reaalisessa BKT:hen verrattuna pysyy rinnakkaisladulla. Sitä Suomen Pankki ei tehnyt, vaan syytti yksittäisiä kuluttajia kulutusjuhlista. Yksikin perinteinen monetaristi – en tarkoita uusia klassillisia – Suomen Pankin johtokunnassa olisi riittänyt poistamaan Suomen tämän luokan pankkikriisiltä.